

טנא
פירות העמל

**לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמין**

**רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת ויקרא**

מכון הו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepirotheamal@gmail.com

ההפסקות היו ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין כדי ללמד קל וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט
וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֶהָל מוֹעֵד לֵאמֹר (ויקרא א. א.)

ברש"י ויקרא אל משה בא"ד יכול אף להפסקות היתה קריאה, תלמוד לומר וידבר, לדיבור היתה קריאה ולא להפסקות, ומה היו הפסקות משמשות, ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, קל וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט, ע"כ. אמנם הקב"ה יכול ללמדו למשה שיהיה מבין גם בלא הפסקות וריות, אך כמו שכל ארבעים יום שעשה משה בהר איתא (ירושלמי הרי"ת פרק ג' הלכה ח) שהיה למד תורה ומשכחה עד שלבסוף ניתנה לו במתנה, כל כך למה בשביל להחזיר את הטפשים (הטפשים בתורה וכבוה"ק חיי שרה קלא ע"ב ובהעלותך קג ע"א כמה אנן בני נשא טפשין דלא ידעין ולא מסתכלין לאשתדלא באורייתא), כלומר שהטפשים השוכחין מה שלומדים לא יאמרו מה לנו לייגע בחינם, והתשובה ממה שהיה חוזר ולומד אף שהיה משכח עד לבסוף שניתן לו במתנה, בן היו ההפסקות ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין כדי ללמד קל וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט.

דברי כבושים לישראל שבשבלם הקב"ה דבר עם משה
וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֶהָל מוֹעֵד לֵאמֹר (ויקרא א. א.)

ברש"י לאמר, צא ואמור להם דברי כבושים, שבשילכם הוא נדבר עמי, שכן

מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים מן המרגלים ואילך לא נתייחד הדיבור עם משה, שנאמר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמַּלְחָמָה לְמוֹת וְגו' וַיְדַבֵּר ה' אֵלָי לֵאמֹר (דברים ב. טז-יז), אלי היה הדיבור. ענין שבשילכם הוא נדבר עמי הוא כענין שעל הפסוק וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ רַד כִּי שָׁחַת עַמְּךָ (שמות לב. ז) איתא במסכת ברכות (לב ע"א) מאי לך רד אמר רבי אלעזר אמר לו הקב"ה למשה משה רד מגדולתך, כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו אתה למה לי, מיד תשש כוחו של משה ולא היה לו כח לדבר. ענין זה ביארנו על פי המעשה בתלמידי הבעש"ט הקדוש שהיו נוהגים להמתין לרבם בתפילתו שהיה מאריך בה כדרכו בקודש ופעם אחת באריכות תפילתו חשבו התלמידים שבנתיים כשרבם הקדוש עדיין עומד בתפילה הם יסעדו ליבם בטעימה, ומששבו בזמן קצר המה ראו כן תמהו על שרבם הבעש"ט כבר השלים תפילתו, ואמר להם כי תפילתו למה הדבר דומה לציפור נאה העומדת בראש האילן וכדי ליטלה נעשה סולם של אנשים זה על גבי זה עד שהעליון צריך להגיע בידו אל הציפור וליטלה, אבל התחתון חשב בדעתו כי בין כך לא הוא יגיע בידו אל הציפור ולכן עזב את מקומו ועל ידי כך נפלו כל העליונים, כמו כן הבעש"ט בתפילתו שמאריך בה ומגיע למקומות נשגבים הרי זה על ידי תלמידיו הממתנינים. זהו שבשילכם הוא נדבר עמי וזהו שאמר הקב"ה למשה כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו אתה למה לי ולכן רד מגדולתך.

דרך ארץ קדמה לתורה

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (ויקרא א. א.)

במסכת יומא (ד' ע"ב) ויקרא אל משה וידבר למה הקדים קריאה לדיבור, לימדה תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו.

ואם מן התורה אנו למדין דרך ארץ והרי דרך ארץ קדמה לתורה כלומר שכבר קודם שניתנה תורה היה דרך ארץ בעולם ואם כן מהו לימדה תורה דרך ארץ. ואפשר בסיעתא דשמיא שהנה בפסוק נאמר קריאה ונאמר דיבור, ויקרא אל משה וידבר, הקריאה היא הדרך ארץ והדיבור הוא התורה וידבר ה' אליו את דיני התורה, למה הקדים קריאה שהוא הדרך ארץ לדיבור התורה, לימדה תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר לחבירו היינו וידבר, אלא אם כן קורהו היינו שמתחילה נאמר ויקרא, הרי שדרך ארץ קדמה לתורה.

ובענין דרך ארץ קדמה לתורה, הנה על הפסוק וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם וַיִּחַדּוּ וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אֶת דְּבַר הָעָם אֵל ה' (שמות יט. ח) פי' רש"י וישב משה את דברי העם ביום המחרת שהוא יום ג', וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב, ע"כ. כיון שהכתוב בא ללמדך דרך ארץ ממה ביום ג' סיון, והרי תורה ניתנה רק ביום ו' סיון, הרי

מכאן שדרך ארץ קדמה לתורה. ובדומה לזה אודות יראת חטא קודמת לחכמה בקביעות יום מתן תורה לדורות בו' סיון ולא בו' סיון אף דקיימא לן בו' ניתנה תורה, שכתב המגן אברהם (א"ח סימן תצד) הא קיימא לן דבו' בסיון ניתנה תורה ואיך אמרינן בו' סיון חג השבועות יום מתן תורתינו, והבאר היטב (שם סק"א) הביא גם דברי המהרש"א בח"א מסכת עבודה זרה (ג' ע"א) ד"ה יום השישי שחג השבועות נקבע לדורות ביום ו' סיון ולא ז' סיון דכוונת השי"ת בזה להורות שיראת חטא קודמת לחכמה במעלה ובזמן, עייין שם במהרש"א.

עוד אסמכתאות שונות יש בחז"ל למאמר דרך ארץ קדמה לתורה. באבות (פרק ג' משנה יז) רבי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה, ובמשמר הלוי בהספדו על האבי עזרי הביא בשמו שהמקור להמאמר הוא מדאמר רבי יהושע בן לוי (שבת פט ע"א) בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, אמר לו, משה אין שלום בעירך, הרי שדרך ארץ קדמה לתורה.

וממה שהקב"ה אמר למשה וכי אין שלום בעירך הרי שמשה נצטווה מהקב"ה לנהוג בדרך ארץ, ממילא כן בוישב משה את דברי העם אל ה' שמנהג דרך ארץ זה של משה היה לכאורה על פי ציוויו של השי"ת, שהרי ברש"י כאן וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר דבר אחר לאמר צא ואמור להן דברי

והשיבני אם יקבלום כמו שנאמר וישב משה את דברי העם אל ה'.

ובהלכות קריאת התורה (ש"ע א"ח סימן קמא סעיף ז) העולה למגדל עולה בפתח שהוא לו בדרך קצרה ממקומו וכו', ובמשנה ברורה (ס"ק כב) בדרך קצרה משום כבוד הצבור שלא ימתינו עליו הרבה וגם משום כבוד התורה להראות שהיא חביבה עליו וממהר לקרות בה. הנה ב' הטעמים שהביא המשנה ברורה, הטעם הראשון הוא משום כבוד הציבור שהוא דרך ארץ, ורק אחר כך בא הטעם השני שהוא משום כבוד התורה, כי דרך ארץ קדמה לתורה.

וזה לשון ספה"ק ישמח ישראל (ענייני שבועות ז), הנה הצדיקים הראשונים לא אמרו תורה בליל א' של שבועות וטעמם מפני שדרך ארץ קדמה לתורה והלילה הזה הוא הכנה ליראה הנקראת שער לתורה וכמאמר חז"ל (שבת לא ע"ב) חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, וענין דרך ארץ קדמה לתורה מבואר בדיקון רבי ישמעאל בר רב נחמן (ויקרא רבה פרשה ט. ג) עשרים וששה דורות קדמה דרך ארץ את התורה, הדין הוא דכתיב לשמר את דרך עץ החיים (בראשית ג. כד) דרך זו דרך ארץ, ואחר כך עץ החיים זו תורה, עיין שם בישמח ישראל באורך.

ואם בהכנה לתורה דיברנו, אדהכי הנה ברמ"א הלכות ערב פסח (סימן תסח סעיף ז) ונהגו שלא להקזיז דם בשום ערב יום טוב.

שבמסכת שבת (קכט ע"ב) הקזת דם מעלי יומא טבא חולשא, מעלי יומא דעצרתא סכנתא וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת דנפיק ביה זיקא ושמייה טבוח דאי לא קיבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבשריהו ולדמיהו, אמנם בבאר היטב הלכות ערב פסח שם מפורש שבערב שבועות נפיק האי זיקא וכן נראה. והנה ערב שבועות ודאי הכוונה ליום ה' בסיון שהוא ערב שבועות, אך כיון שהוסיף משה יום אחד מדעתו (שבת פז ע"א) וניתנה תורה בז' סיון שהוא ב' ימים לאחר דנפיק האי זיקא, צריך לומר אף שתורה קיבלו רק אחר ב' ימים, עם כל זאת כיון שבאותו זמן היו בהכנה דרבה למתן תורה לכן לא פגע בהם האי זיקא גם לא באותם ב' ימים שעדיין היו בלי תורה, כי ההכנה הוא נחשב מאד.

עוד אפשר דרך ארץ קדמה לתורה, שבמעשה בראשית נאמר זכר ונקבה בראש ויברך אתם ויקרא את שמם אדם ביום הברואם (בראשית ה. ב), ובאוהחה"ק ויקרא שמם אדם שהוא שם המעולה כי הגדיל ה' חסדו עמהם ככל בחינת המעלות, וגמר אומר ביום הברואם שכל המעלות היו ביום הבריאה, ע"כ. ובבדיחותא אמרי אינשי אודות שתי נשים אשר שוחחו ביניהן ואמרה האחת על בעלה שהוא ממש מלאך, השיבה חברתה כי גם בעלה שלה אינו אדם, הרי שהמושג אדם שייך במי שנוהג כראוי בדרך ארץ וכו'. ואם מעלה זו היתה דוקא ביום הבריאה כבאוהחה"ק, נראה שאבדה בחטא אדם הראשון, שבמסכת

שבת (קמו ע"א) כשעמדו ישראל על הר סיני פסקה מהן אותה זוהמא שהטיל הנחש בחוה כשבא עליה, והרי תורה ניתנה רק כ"ו דורות אחר בריאת העולם, הרי שדרך ארץ קדמה לתורה.

נדבת ישראל ונדבת נשיאים ודברים שהובאו מגן עדן
וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֶחָל מוֹעֵד לְאָמֹר (ויקרא א. א.)

רַבִּי תַנְחוּמָא פָּתַח (ויקרא רבה פרשה א' ו') יֵשׁ זֶהָב וְרַב פְּנִינִים וְכֹלֵי יִקָּר שְׁפָתַי דְּעַת (משלי כ. ט.) בְּנֶהֱג שְׁבָעוּלָם אָדָם יֵשׁ לוֹ זֶהָב וְכֶסֶף אַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת וְכֹל פְּלִי חֲמֻדָּה שְׁבָעוּלָם וְטוֹבָה וְדַעַת אֵין בּוֹ מַה קְנִיָּה יֵשׁ לוֹ, מִתְּלָא אָמַר דְּעָה קְנִיָּתָ מַה חֲסֻרְתָּ דְּעָה חֲסֻרְתָּ מַה קְנִיָּתָ, יֵשׁ זֶהָב הַכֹּל הֵבִיאוּ נְדָבָתָן לְמִשְׁכָּן, זֶהָב הָדָא הוּא דְכֻתִּיב וְזֹאת הַתְּרוּמָה וְגו' (שמות כה. ג.) וְרַב פְּנִינִים זֹו נְדָבָתָן שֶׁל נְשִׂאִים דְּכֻתִּיב וְהִנְשִׂאִים הֵבִיאוּ וְגו' (שמות לה. כו.) וְכֹלֵי יִקָּר שְׁפָתַי דְּעַת לְפִי שְׁהִיתָה נִפְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עֲגוּמָה עָלָיו וְאָמַר הַכֹּל הֵבִיאוּ נְדָבָתָן לְמִשְׁכָּן וְאֵין לֹא הֵבִיאוּ אֶמֶר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲיִיךְ שְׁדַבְּרִיךְ חֲבִיב עָלֵי יוֹתֵר מִן הַכֹּל שְׁמַכְלָן לֹא קָרָא הַדְּבִיר אֱלֹא לְמֹשֶׁה, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.

ואם זהב דרשו על נדבת ישראל ורב פנינים על נדבת נשיאים וכלי יקר שפתי דעת על דיבור ה' עם משה ודבר ה' אל משה פנים אל פנים (שמות לג. יא), אם כן אפשר לומר גם בדרך זו, יש זהב זו נדבת

ישראל, ורב פנינים זו נדבת נשיאים, וכלי יקר שפתי דעת הן הדברים הרוחניים שהגיעו מגן עדן באחרונה, כי תחילה הביאו ציבור מכל מה שהיה בהישג במדבר זהב וכסף ונחושת וכו' ואחר כך הביאו נשיאים את אבני השוהם והמילואים שלא היו בהשגה במדבר והם הגיעו על ידי העבים מנחר פישון וכבתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק וְהִנְשִׂאִים הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים (שמות לה. כו.) ועדיין נחסרו דברים רוחניים בושם ושמן למאור ושמן המשחה ולקטורת הסמים ושוב גם הם הובאו מגן עדן כבתרגום יונתן בן עוזיאל (שמות לה. כח) וְתִבְיִין עֲנְנֵי שָׁמַיָא וְאַזְלִין לְגֵן עֲדָן וְנִסְבִּין מִתַּמָּן יַת בּוּשְׁמָא בְּחִירָא וְיַת מִשְׁחָא דְזִיתָא לְאַנְהֻרֻתָא וְיַת אֲפֻרְסָמָא דְכִיָּא לְמִשְׁחָ רְבוּתָא וְלְקַטֻּרְתָּ בּוּשְׁמֵיָא, ודברים אלו הן רוחניים, ריח כבמסכת ברכות (מג ע"ב) שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו וקל וחומר בושמא בחירא מגן עדן שהוא רוחני, מאור הוא רוחני ועל אחת כמה וכמה המאור אשר למנורת בית ה' וְנֵר מְצֻזָה וְתוֹרָה אֹר (משלי ו. כג.) ודברים אלו על שם רוחניותם נקראים כלי יקר שפתי דעת. ויפה המדרש יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת, ראשונה יש זהב מנדבת ליבם של ישראל ואחר כך רב פנינים משל נשיאים ואחר כך כלי יקר שפתי דעת המורים על דברים רוחניים כאמור שבאו מגן עדן באחרונה בושמא בחירא ומשחא דזיתא לאנהרותא ואפרסמא דכיא המורים על תורה וגם טעם וריח הנמצאים בעת טהרה כבמסכת סוטה (מח ע"א).

יש זהב שבמשכן, ורב פנינים שבחושן ואפוד, וכלי יקר הוא הארון שבו הלוחות ואם הפסוק יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת מדבר מנדבות המשכן, אם כן אפשר בדרך נוסף. יש זהב שהיה במשכן בכלים ובבגדי כהונה, ורב פנינים אלו אבנים טובות שהיו בחושן ואפוד, וכלי יקר הוא הארון כלי יקר שבו הלוחות שפתי דעת. ומה נפלא שעל הארון שגלה אל פלשתים נאמר ספרו בגוים את כבודו בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו (דברי הימים א' טו. כד) שפי' רש"י שם ספרו ישועה שעשה לנו כשגלה הארון אל ארץ פלשתים, בכל העמים נפלאותיו שעשה עם הארון, וְכָלִי יָקָר שִׁפְתֵי דַעַת בְּגִימַטְרִיא סִפְרוֹ בְּגוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו.

מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שבחקרבנות יחזרו הפושעים בתשובה
אָדָם פִּי יִקְרִיב מִמֶּךָ קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבֶּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קְרִבְנֵיכֶם (ויקרא א. ב.)

במסכת חולין (ה' ע"א) מן הבהמה להביא בני אדם שדומין לבהמה, מכאן אמרו מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה. במשמעות תיבת בהן, כדי שיחזרו בהן בתשובה, ומה היה חסר אם היה לשון המימרא מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה בלי תיבת בהן, או שיאמר מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בהן ופשוט שהכוונה הוא שיחזרו בעצמם למוטב. אך אפשר שכך יתפרש, מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי

שיחזרו בהן היינו בהקרבנות שהם מביאים, כי הבאת הקרבן אמנם הוא לכפר על העבירה שעבר, אבל בהבאת הקרבן גם יביא אל ליבו לשוב בתשובה שלימה, וזהו מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בהן היינו בהקרבנות שהם מביאים יחזרו בתשובה, וכבר מב"ן בענין הקרבת הקרבנות (ויקרא א. ט) בד"ה עולה בא"ד זה לשונו, בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדיבור ובמעשה ציוה ה' כי כאשר יחטא יביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתוודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלוקיו בגופו ובנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכיפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו וכו'.

כופין אותו כי זה רצונו האמיתי וטובתו שלו עצמו
יִקְרִיב אֹתוֹ לְרִצְוֹ לְפָנָי ה' (ויקרא א. ג.)

ברש"י יקריב אותו, מלמד שכופין אותו, יכול בעל כורחו תלמוד לומר לרצונו, הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

בענין כפייה ולרצונו זה לשון הרמב"ם בהלכות גירושין (פרק ב' הלכה כ), וְלִמָּה לֹא

טובת המלווה עצמו וכמו בכופין אותו עד שיאמר רוצה אני שזהו לטובתו עצמו. אמנם במסכת כתובות (מט ע"ב) רבא כפייה (על הצדקה) לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה, ושם בתוס' ד"ה אכפייה ואם תאמר היאך כפה אותו בשביל צדקה והכתיב מתן שכרה בצדה דכתיב לַמַּעַן יִבְרַכְךָ (דברים יד. כט, כד. יט) ואמרינן (חולין קי ע"ב) כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין של מטה מוזהרין עליה, ועיין בבית יוסף הלכות צדקה (זרה דעה סימן רמו) ופשוט שצדקה ולויה הם ב' עניינים שונים מכמה טעמים אך כאן עסקנו רק בהדרוש והמוסר.

בטל גט זה שהרי הוא אָנוס בֵּין בֵּיד עכו"ם בֵּין בֵּיד יִשְׂרָאֵל, שָׁאִין אומְרִין אָנוס אֶלָּא לְמִי שְׁנִלְחִץ וְנִדְחַק לַעֲשׂוֹת דְּבַר שְׁאִינוּ מַחֲבִיב בּוּ מִן הַתּוֹרָה לַעֲשׂוֹתוֹ כְּגוֹן מִי שֶׁהֵבִיחַ עַד שֶׁמָּכַר אוֹ עַד שֶׁנָּתַן, אֲבָל מִי שֶׁתִּקְפוּ יָצְרוּ הֲרַע לְבַטֵּל מִצְוָה אוֹ לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה וְהֵבִיחַ עַד שֶׁעָשָׂה דְּבַר שֶׁחֲבִיב לַעֲשׂוֹתוֹ אוֹ עַד שֶׁנִּתְרַחַק מִדְּבַר הָאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ אֵין זֶה אָנוס מִמֶּנּוּ אֶלָּא הוּא אָנוס עֲצֻמוֹ בְּדַעְתּוֹ הֲרַעָה. פִּירוּשׁ שׁוּדָאֵי רִצּוֹנוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי לִהְיוֹת כְּבֵן יִשְׂרָאֵל וְלִקְיִים כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה אֶלָּא שִׁיעֲרוּ הֲרַע תּוֹקְפוּ וְאוֹנוּסוּ, וְהִיָּה אִם כּוֹפִין אוֹתוֹ כִּי אִזְ כִּשְׁאוּמֵר רֹצֵחַ אֲנִי זֶהוּ רִצּוֹנוֹ הָאֲמִיתִי אַחַר שֶׁמְכִרִיעַ וּמְכַנִּיעַ אֶת עֵצַת הַיָּצֵר.

יד אחת ושתי ידיים

וְסִמְנָה יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ הַעֲלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו (ויקרא א. ד.).

בתרגום יונתן בן עוזיאל וְסִמְנָה בְּתוֹקְפָא יָד יְמִינִיהָ עַל רִישׁ עֲלָתָא וְעִיין ברמב"ן ובכלי יקר בזה, ומשנה מפורשת (יומא לה ע"ב) וְסִמְנָה שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתְנַדָּה, ובמסכת מנחות (צג ע"א) סְמִיכָה עַל הָרֹאשׁ בְּשְׁתֵּי יָדָיו וּבְגִמְרָא (צג ע"ב) מֵנָא הֵנִי מִילֵי אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ דְּאִמֵּר קִרָא וְסִמְנָה אֶהְרֵן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו (ויקרא טו. כא) כתיב ידו וכתוב שתי, זה בנה אב כל מקום שנאמר ידו הרי כאן שתיים עד שיפרט לך הכתוב אחת.

ואדהכי הנה בסיעתא דשמיא עוד עניינים מיד אחת וב' ידיים. וְעֵשׂ מִשָּׂה כְּאִשְׁרֵי צֹהַר ה' אִתּוֹ וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לְפָנָיו אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלְפָנָיו כָּל הָעֵדָה וַיִּסְמְנָה אֶת יָדָיו עָלָיו

הרי שכשהוא לרצונו של האדם עצמו אז כופין אותו שפיר. ולפי זה נראה יפה הכפייה שבמצות לויה (סוטה מו ע"ב), דתניא היה רבי מאיר אומר כופין ללויה ששכר הלוויה אין לה שיעור וכו', שלכאורה נראה תמוה מה שאמנם כזאת עד שכופין והיכן שמענו שכופין בשביל שיקבל שכר, אך כל זה אתי שפיר אחר דברי המהרש"א (סוטה סט) שעיקר מצות לויה ודאי יש לה שיעור עד ארבע אמות כבהמשך הגמרא אלא ששכר המצוה אין לה שיעור, אמנם תועלת הלוויה הוא עבור המתלווה להורותו הדרך אשר ילך בה ולהשפיעו שמירה מן המזיקין בדרך וכו' כידוע, אבל מה שכופין ללויה בשביל ששכר לויה אין לה שיעור, אין לה שיעור היינו למלווה עצמו המושפע בשכר עד אין שיעור כמפורש בגמרא, ולכן שפיר כופין ללויה כי הלוויה הוא

אָחַד (דברים ו. ה) זו קריאת שמע של רבי יהודה הנשיא, אמר ליה רב לרבי חייא לא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות שמים, אמר ליה בר פחת, בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים, ובהלכות קריאת שמע (שרע א"ח סימן סא סעיף ה) נוהגין לתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון כדי שלא יסתכל בדבר אחר שמונעו מלכונן, ובבאר היטב (את ו) ליתן ידיהם ר"ל יד ימין, וכן בשער הכוונות (דרישי עלינו לשבח ונסח התפילה) ויסגור עיניו ביד ימינו עד שישלם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ובטור (שם) ויש נוהגין שנותנין ידיהם על פניהם בקריאת פסוק הראשון וראייתם מפרק ב' דברכות רבי פד הוה מנח ידיו אעניניה הוה קרי ליה, פירוש שלא יסתכל בדבר אחר שמונעו מלכונן וכו'. ואחר שכתב בטור שראייתם מפרק ב' דברכות היינו מה שבשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים, אולי אפשר לומר כוונת יש נוהגין שנותנין ידיהם על פניהם, שני ידיו דוקא וכלשון הגמרא בקריאת שמע דרבי בשעה שמעביר ידיו וכלשון השולחן ערוך ידיהם וכלשון הטור ידיהן, ואכן ראייתם מפרק ב' דברכות לזה, ועל פי שבמסכת כתובות (קד ע"א) בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר, רבוננו של עולם גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהייתי אפילו באצבע קטנה יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתיה וכו', כי תמיד בשעה שרבינו הקדוש היה מקבל עול מלכות שמים היה כל כולו רק לשם קבלת עול מלכות שמים ולא להנאת עצמו, ואותן עשר אצבעות שהיה מעביר

(במדבר כו. כב-כג) וברש"י ויסמוך את ידיו עליו בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטווה, שהקב"ה אמר לו וְסִמְכָתָּ אֶת יָדְךָ (במדבר כו. יח) והוא עשה בשתי ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה. ולולא דמסתפינא אמינא בדרך אפשר, הקב"ה אמר למשה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו, ידך האחת, אבל מה נאמר אחר כך, וְהֶעֱמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ וְלִפְנֵי כָל הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם וְנִתְּתָה מֵהוֹדֵךְ עָלָיו (במדבר כו. יט-כ) וברש"י ונתתה מהודך עליו זה קירון עור פנים, וכיון שלמשה הקירון עור פנים היה מידו כביכול של הקב"ה וכברש"י על הפסוק ומשה לא ידע כי קרן עור פניו (שמות לד. כט) מהיכן זכה משה לקרני ההוד, רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר וְשִׁכְתִּי כְּפִי (שמות לג. כב), ממילא מה שמשה רבינו עליו השלום עשה ליהושע בשתי ידיו, ביד האחת עשה לפי שכך נצטווה וסמכת את ידך עליו, ואילו יד שניה היתה בשביל ונתתה מהודך עליו זה קירון עור פנים ובבחינת פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה (בבא בתרא עה ע"א), וכברש"י ונתתה מהודך ולא כל הודך, נמצינו למדין פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, רק שקירון של משה היה בחינת חמה אור ראשון שקיבל מהבורא יתברך שמו מה שאין כן יהושע בחינת לבנה המקבלת אורה מהחמה, זהו ונתתה מהודך שלך עליו בידך.

רבי היה מעביר ב' ידיו על עינו בקרית שמע עוד בענין יד אחת ושתי ידיים, דתנו רבנן (ברכות יג ע"ב) שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'

על פניו בשעה שהיה מקבל עליו עול מלכות שמים, אותן זקף בשעת פטירתו כלפי מעלה להוכיח זאת.

ובענין מעביר ידיו על עיניו ואילו בבאר היטב ר"ל יד ימין, לולא דמסתפינא אמינא על פי שברעיא מהימנא (פרשת בא סוף מב ע"א) דְּכָל חֵינוּן דְּאִינוּן חֵינוּת הַקּוֹדֵשׁ בְּאִתּוֹן דְּשָׂמָא קְדִישָׁא אֲתַקְרִיא, הַדָּא הוּא דְּכִתִּיב כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרֵאתִיו (ישעיה מג. ז), אֲפִילוּ כֹּל בְּרִיין דְּאֲתַבְרִיא בְּהוֹן וְלִית בְּרִיאָה דְּלֵא אֲתַרְשִׁים בְּהַאי שְׂמָא בְּגִין לְאִשְׁתַּמוּדְעָא לְמַאן דְּבָרָא לֵיהּ, וְהַאי יו"ד אִיהוּ דְּיוֹקְנָא דְּרִישָׁא דְּכָל בְּרִיין, ה' ה' דְּיוֹקְנָא דְּה' אֲצַבְעָן דִּימִנָּא וְה' דְּשָׂמָא לֵא, ו' דְּיוֹקְנָא דְּגוֹפָא. ממילא דברי הבאר היטב שנוהגין ליתן ידיהם על פניהם ר"ל יד ימין, ובשעה שמעביר ימינו על עיניו שבראשו כשאומר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד הוא עושה חיבור להיו"ד (דיוקנא דרישא אשר שם עיניו) עם הה"א (דיוקנא דה' אצבעאן) לומר שאחדותו של השי"ת בי"ה שהם ב' עולמים עולם הזה ועולם הבא, ועל פי דדרש רבי יהודה בר רבי אילעאי (מנחות כט ע"ב) מאי דכתיב בְּטַחוּ בַּה' עַדִּי עַד כִּי בִּיהַ' ה' צוֹר עוֹלָמִים (ישעיה כו. ד) וכו' מאי שנא דכתיב בְּיָהּ וְלֹא כִּתִּיב יְהוָה, אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד בה"י ואחד ביו"ד וכו'.

ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלין, תשועת ישראל היתה מיד כשהיה מרים משה את ידו האחת כמפורש בפסוק והיה כאשר ירים משה ידו האחת וגבר ישראל, אבל עוצם כוונת ליבם לשמים היה מביא לב' ידיו של משה להיותן לשמים וכדתנן וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה וכו'. ובמחלוקת קורח לא נותר אף לא יד אחת להציל וכברש"י על הפסוק וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיַּפֵּל עַל פָּנָיו (במדבר טו. ד) מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי וכו' במחלוקתו של קורח נתרשלו ידיו, במחלוקתו של קורח נתרשלו ידיו ב' הידים.

ובזוה"ק ריש פרשת יתרו (שמות סו ע"א) רַבִּי חֲזַקְיָה פָּתַח וְאָמַר וַיִּשָּׂא אֶהְרֶן אֶת יָדוֹ (ויקרא ט. כב) כְּתִיב יָדוֹ חַד, בְּגִין דְּבָעֵי לְאַרְמָא יְמִינָא עַל שְׂמָאלָא וְכוּ' בְּגִין כְּדִּי יִסְתַּמַּר בְּרֵי נֶשׁ בְּשַׁעְתָּא דִּירִים יְדוֹי לְעֵילָא לְמַהוּי בְּצֵלוֹ אוּ בְּבִרְכָאן אוּ בְּבַעוּתָא וְלֵא יְרִים יְדוֹי לְמַגְנָא וְכוּ' וְעַל דָּא כְּתִיב הַרְיִמוּתֵי יְדֵי אֵל ה' אֵל עֲלִיוֹן (בראשית יד) דְּמִתְרַגְּמִינֵן בְּצֵלוֹ, וּבְהַאי פְּרִישׁוּ דִּינִין אִית רְזִין עֲלֵאִין, בְּשַׁעְתָּא דְּאֲתַפְּרִישׁוּ וְאִזְדַּקְפוּ לְעֵילָא אוּקִיר בְּרֵי נֶשׁ לְקוֹדֵשָׁא בְּרִידָה הוּא בְּכַמְהָ רְזִין עֲלֵאִין וְכוּ'.

שחיטה מן הצואר

וְשַׁחַט אֶת בֶּן הַפֶּקֶד לְפָנָיו ה' (ויקרא א. ה).

אמר רב כהנא (חולין כו ע"א) מנין לשחיטה שהיא מן הצואר שנאמר ושחט את בן

עוד בענין יד אחת ושתי ידים, שעל הפסוק וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל (שמות יז. יא) תנן (ראש השנה כט ע"א) וְכִי יָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עוֹשׂוֹת מְלַחְמָה אוּ שׁוֹבְרוֹת מְלַחְמָה, אֵלָּא לֹאֵר לָךְ כֹּל זְמַן שְׁהָיוּ

דְּאֶקְפְּתוֹן יֵת טוֹרָא הֶדְיִן, סוב הוא רק להיות מקיף ועוקף אבל אין זה בדוקא להיות מסובב בד' רוחות סביב סביב, וכן וְנִסַּב לְכֶם הַגְּבוּל (במדבר לד. ה) שתרגם אונקלוס וְיִסְחָר לְכוֹן תְּחוּמָא, לא סחור סחור ב' פעמים כי ונסב כאן אין הכוונה מד' רוחות ולכן גם בתרגום יונתן בן עוזיאל וְיִקְיף לְכוֹן תְּחוּמָא, אבל סביב הוא בד' רוחות כאומר סוב ושוב סוב ולכן תרגמו סחור סחור או חזור חזור.

שימה נתינה ויעיקה

וְנִפְשׁ פִּי תִקְרִיב קִרְבָּן מִנְחָה לַה' סֶלֶת יְהִיָּה קִרְבָּנוּ וְיִצַק עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עֲלֶיהָ לְבָנָה (ויקרא ב. א).

במנחת חוטא נאמר וְאִם לֹא תִשִּׁיג יָדוֹ לְשִׁתֵּי תַרְדִּים אוֹ לְשִׁנֵּי בְנֵי יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת קִרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֵת הָאָפָה סֶלֶת לְחֻטָּאת לֹא יִשִּׁים עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבָנָה (ויקרא ה. יא), בשמן לשון שימה לא ישים ובלבונה לשון נתינה לא יתן, ואילו במנחת ביכורים נאמר להיפך, וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַה' וגו' וְנָתַתָּ עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְשִׁמְתָּ עֲלֶיהָ לְבָנָה (ויקרא ב. יד-טו), בשמן לשון נתינה ונתת עליה ובלבונה לשון שימה ושמנת עליה. וכשעדיין לא העלינו בטעם הדברים כתבנו בפסוקי איש איש וגו' אֲשֶׁר יִתֵּן מִזֶּרְעוֹ לְמִלְכָּה (ויקרא ב. ב) בהבדל שבין שימה ובין נתינה לפי הענין שם, ששם נאמר מות יומת עם הארץ יִרְגְּמֶהוּ בְּאֶבֶן וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנָי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכַּרְתִּי אֹתוֹ מִקִּרְב עַמּוֹ וגו' וְאִם הָעָלַם יַעֲלִימוֹ עִם הָאָרֶץ אֶת עֵינֵיהֶם מִן הָאִישׁ הַהוּא וגו'

הבקר, ממקום ששח חטהו (הכשירהו לאכילה וטהרה, לישנא אחרינא הוציא את דמו ונקדו), ממאי דהאי חטהו לישנא דדכוויי הוא, דכתיב וְחֻטָּא אֶת הַבֵּית (ויקרא יד. נב) ואיבעית אימא מהכא תְּחַטָּאֲנִי בְּאִזּוֹב וְאֶטְהֶר (תהלים נא. ט), ע"כ. חטהו לישנא דדכוויי דכתיב וְחֻטָּא אֶת הַבֵּית ומפסוק זה עדיף כי הוא מן התורה, ואחר שלמדנו מן התורה עוד מוסף איבעית אימא מן הכתובים שנאמר תְּחַטָּאֲנִי בְּאִזּוֹב וְאֶטְהֶר כי בפסוק זה ראינו טהרה אחר חיטוי, הרי שתחטאני בשביל הטהרה והנקיון וכברש"י ממקום ששח חטהו הכשירהו לאכילה וטהרה, מה שלא ראינו בפסוק שבתורה וחיטא את הבית ולא נאמר וטהר.

סביב שתרגמו סחור סחור וחזור חזור

וְשִׁחַט אֶת כֶּן הַבֶּקֶר לְפָנָי ה' וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר פָּתַח אֶחָל מוֹעֵד (ויקרא א. ה).

ברש"י וזרקו בא"ד לכך נאמר סביב שיהא הדם ניתן בד' רוחות המזבחה, או יכול יקיפנו כחוט תלמוד לומר וזרקו ואי אפשר להקיף בזריקה, אי וזרקו יכול בזריקה אחת תלמוד לומר סביב, הא כיצד, נותן שתי מתנות שהן ארבע.

הנה בכל מקום שנאמר סביב תרגם אונקלוס סְחֹר סְחֹר, לא סחור אחד אלא ב' פעמים סחור, כן בתרגום יונתן בן עוזיאל חֹזֵר חֹזֵר ב' פעמים חזור. ונראה כי יש סוב ויש סובב, רב לְכֶם סב אֶת הָהָר הַזֶּה (דברים ב. ג) תרגמו סְגִי לְכוֹן

והרי אין ממנים אדם פושע להיותו אדון לנהל על דעתו את כל ענייני האסירים, וממה שיוסף כן נתמנה לכך הרי זו הוכחה שהוכרה צדקתו ולא נתנוהו לבית הסוהר אלא מפני כבודה של אשת פוטיפר שלא ירננו אחריה, ובמדרש (בראשית רבה פרשה פו. ט) וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף אוֹתוֹ (בראשית לט. כ) אָמַר לִיָּה יָדַע אֲנִי דְלִית הוּא מְנַךְ אֶלֶּא כְּדֵי לְהוֹצִיא מִלְּבָן שֶׁל בְּרִיּוֹת אֲנִי מִיִּסְרָךְ, וכתב בשלמה חדשה שלשון שימה נמצא בענין מינוי של שררה כמו וְשִׁמְתָה עֲלֵיהֶם שְׂרֵי אֲלֵפִים (שמות יח. כא) וכן שום תְּשִׁים עֲלֵיךְ מֶלֶךְ (דברים יו. טו), וַיִּשְׁימֵנִי לְאָב לְפָרְעָה וּלְאֲדֹן לְכָל בֵּיתוֹ וּמוֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאֲדֹן לְכָל מִצְרַיִם (בראשית מה. ח-ט), וביסורים כָּל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שִׁמְתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֵיךְ (שמות טו. טו) וְכָל מְדוּי מִצְרַיִם הֲרַעִים אֲשֶׁר יִדְעֶתָ לֹא יִשְׁימֶם בְּךָ (דברים י. ט) לפי דתנו רבנן (ביצה לב ע"ב) שלושה אין חייהן חיים ואלו הן וכו' ומי שישורין מושלין בגופו, ועל כן אין אדם נתפס בשעת צערו (בבא בתרא טז ע"ב) לפי שאז ישורין מושלין עליו ומעבירין אותו על דעתו ועל דעת קונו, ויוסף מוכיח לשר המשקים שלא עשיתי מאומה חטא שהרי שמו ומינוי אותי להיות שר ומושל על כל האסירים. ובכל זה יובן מה שהגם שבתרגום אונקלוס הנמצא לפנינו וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור וְאָף הֶכָּא לֹא עֲבָדִית מִדְּעַם אֲרִי שְׁוִיאוּ יָתִי בְּבֵית אֲסִירִי, אך יש תרגום אונקלוס המודפס לא בלשון שְׁוִיאוּ אלא מְנִיאוּ, וְאָף הֶכָּא לֹא עֲבָדִית מִדְּעַם אֲרִי מְנִיאוּ יָתִי בְּבֵית אֲסִירִי, ויתיישב גם מה שמתחילה וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף אתו

וְשִׁמְתִי אֲנִי אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וגו' (ויקרא כ. ג-ד-ה), כי נתינה כמשמעה ואילו שימה היא כמו וְשִׁמְתִי אֶת זֶרְעֶךָ כְּעֵפֶר הָאָרֶץ (בראשית יג. טז), ושמתי הוא לשון עשיה כמו וְשִׁמְתִי פֶדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ (שמות ח. יט) וכן וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לְיָדוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שְׂמָה (שמות כא. ג). ממילא באיש אשר יתן מזרעו למולך אחרי שעם הארץ ירגמוהו כבר אין צריך שאעשה, ואז גם אני אתן את פני, אני רק בנתינה, אבל אם יעלימו עם הארץ עיניהם ממנו כי אז אעשה אני וזהו ושמתי אני.

ושלשון שימה היא משמעותית יותר מלשון נתינה, כן בענין לחם הפנים שנאמר וְשִׁמְתָה אוֹתָם שְׁתֵּים מַעֲרֻכּוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֻכֹת עַל הַשְּׁלֶחָן הַטָּהוֹר לְפָנַי ה' (ויקרא כד. ו) ותנו רבנן בריש פרק שתי הלחם (מנחות צד ע"א) ושמת אותם בדפוס, ובתוס' ואם תאמר והא אפיקתיה לומר שאפיייתן שתיים שתיים (לעיל אמרו שנאפות שתיים שתיים שנאמר ושמת אותם), ויש לומר דאם כן לכתוב ונתת אותם, אבל ושמת משמע שימה בדפוס.

וביוסף שאמר לשר המשקים בִּי גִנְבִי גִנְבִיתִי מֵאֶרֶץ הָעֶבְרִים וגם פה לא עשיתי מאומה בִּי שְׁמוּ אֹתִי בְּבוֹר (בראשית מ. ט) כתב בספר שלמה חדשה (להרב שלמה סאבעל מדווינסק) שיוסף הביא לשר המשקים הוכחה לאמן את דבריו שלא חטא מאומה, שלעיל וַיִּתֵּן שֶׁר בֵּית הַסֵּהַר בְּיַד יוֹסֵף אֶת כָּל הָאֲסִירִים וגו' וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עוֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עוֹשֶׂה (בראשית לט. כב)

וַיִּתְּנָהוּ אֵל בֵּית הַסֵּהָר (בראשית לט. כ) וכאן שינה לומר כי שמו אותי בבור ולא אמר כי נתנו אותי בבור, כי כאן יוסף רצה להוכיח התמנותו לגדולה. וכעין זה עיין בנפש הגר על הפסוק בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פָרְעָה אֶת רֵאשִׁי (בראשית מ. יג).

ואחר כל זאת נשוב לדידן מה שכאן במנחת נדבה נאמר לא כבמנחת ביכורים ולא כבמנחת חוטא אלא ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה, בשמן לשון יציקה ובלבונה לשון נתינה, אפשר בדרך צחות לפי שפיי רש"י ויצק עליה שמן על כולה ונתן עליה לבונה על מקצתה וכו', ומה ראית לומר כן, שאין ריבוי אחר ריבוי בתורה אלא למעט, ע"כ. והנה ויצק עליה שמן הוא ריבוי אחד, ונתן עליה לבונה הוא ריבוי נוסף, הרי שג' התיבות ונתן עליה לבונה אם הם לא היו נכתבים אחר ריבוי הרי הם היו באים לרבות, לא כן עכשיו שזה ריבוי שאחר ריבוי הרי למיעוטא בא, והנה ויצק עליה שמן בגימטריא תשי"א ואילו הריבוי השני ונתן עליה לבונה בגימטריא תש"ח כי ונתן עליה לבונה הן ג' תיבות למיעוטא ולכן הן ג' מעט מויצק עליה שמן.

מנחה על מחבת ובשאר מנחות לא אמר על,

אלא מנחה מאפה תנור ומנחת מרחשת

וְאִם מִנְחָה עַל הַמִּחְבֶּת קָרְבָּנָה סֶלֶת
בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן מִצֶּה תִּהְיֶה (ויקרא ב. ה).

בזמירות לשבת בְּרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר נָתַן
מִנְחָה לְנַפְשֵׁנוּ פְדִיּוֹם מִשָּׂאת וְאַנְחָה, וְהוּא
יְדְרוֹשׁ לְצִיּוֹן עִיר הַנְּדָחָה עַד אָנָּה תִּוְגִיּוֹן

נֶפֶשׁ נְאַנְחָה, הַשּׁוֹמֵר שֶׁבֶת הַבֵּן עִם הַבֵּת
לְאֵל יִרְצוּ כְּמִנְחָה עַל מִחְבֶּת. בטעם
שמכל חמשת סוגי מנחות הזכיר מנחה
על מחבת בדוקא, אמנם כן מסתדר
החרוז אך בזה אין עדיין בנותן טעמא
למילתא. והנה במנחה על מחבת לא
אמר מנחת מחבת אלא מנחה על מחבת
וכן הוא במקרא, לא כן שאר המנחות
שבהן לא נאמר על, וכי תקריב קָרְבָּן
מִנְחָה מֵאֶפֶה תִּנּוֹר וּגו' וְאִם מִנְחָת
מִרְחֶשֶׁת קָרְבָּנָה וּגו' (ויקרא ב. ד-ו). מנחה
על מחבת הרי היא חלק נפרד מהמחבת
והיא לעצמה וכבר ש"י כלי הוא שהיה
במקדש שאופין בו מנחה על האור בשמן
והכלי אינו עמוק אלא צף ומעשה המנחה
שבתוכו קשין שמתוך שהיא צפה האור
שורף את השמן, ע"כ. כן כל מעשה כלי
זה כגון החביתה העשויה במחבת והיא
עשויה מביצים הרי היא לעצמה, שמיד
שטוגנה הרי היא לעצמה ואין מקומה
שוב במחבת ולכן במנחה זו שייך לומר
תיבת על, מנחה על מחבת, וכן זה קָרְבָּן
אֶהְרֶן וּבְנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהֶּ בְּיוֹם הַמִּשְׁחָה
אֹתוֹ וּגו' עַל מִחְבֶּת בְּשֶׁמֶן תִּעָשֶׂה (ויקרא ו.
ג-ד), לא כן שאר מנחות הנעשות כגון
מאפה תנור בקדירה ובמרחשת הרי אין
זו מנחה על מאפה תנור או על מרחשת
אלא מנחה מאפה תנור ומנחת מרחשת.
ממילא השומר שבת הבן עם הבת, לאל
ירצו כמנחה על מחבת בדוקא, כי
שמירת השבת שהיא מקור הברכה דְּכָל
שִׁיתָא יוֹמִין מִתְבָּרְכָאן מִיּוֹמָא שְׁבִיעֵאָה
(זוה"ק שמות סג ע"ב) הרי היא כמנחה על
מחבת כלומר שאחר מעשה המחבת יש
את המנחה לעצמה, כן אמנם שמירת

השבת היא ביום השבת, אך השפעתה וברכותיה קיימות לעצמן כל שיתא יומין גם אחר השבת.

ובחתימת הזמר קדש היא לכם שבת המלכה אל תוך בתיכם להניח ברכה, בכל מושבותיכם לא תעשו מלאכה בניכם ובנותיכם עבד וגם שפחה, השומר שבת הין עם הפת לאל ירצו פמנחה על מחבת. אל תוך בתיכם להניח ברכה לכל השיתא יומין וכנ"ל כמנחה על מחבת.

יסורין ממרקין עוונותיו של אדם

וְכֹל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמִּלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבֵּית מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל קָרְבָנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח (ויקרא ב. יג).

ואמר רבי שמעון בן לקיש (ברכות ה' ע"א) נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין, נאמר ברית במלח דכתיב וְלֹא תִשְׁבֵּית מִלַּח בְּרִית ונאמר ברית ביסורין דכתיב אֱלֹהֵי דְבָרֵי הַבְּרִית (דברים כח. ט), מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם.

מלח ממתקת את הבשר שכן הוא במציאות, ויסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם הוא ממה שבראש הענין נאמר וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחִקְתָּיו וְגו' וּבָאוּ עָלֶיךָ וְגו' אֱלֹהֵי דְבָרֵי הַבְּרִית (דברים כח. ט-טז). עוד אפשר בענין עוונות שיומתקו על ידי יסורין, לפי שברית האמור במלח הוא בפסוק המדבר מקרבנות

והרי קרבנות מכפרין על העוונות, ממילא אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם.

ולא תשבית מלח ברית נאמר בקרבן מנחה ומתיישב ביותר, שלכאורה דברי רבי שמעון בן לקיש מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר והרי ברית האמור במלח לא בבשר נאמר אלא רק בפרשתינו המדברת ממנחות ואין המלח בזה למתק בשר כלשהו ועל זה נאמר ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך, ובקרבן מנחה מה שייך מלח להמתקת הבשר. אלא שג' חלקים יש בפסוק, הא' וכל קרבן מנחתך במלח תמלח, הב' ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך, והג' על כל קרבנך תקריב מלח, החלק הראשון של הפסוק אומר שאמנם כאן מדבר ממנחות הבאות פת סולת נקיה ומשוחה בשמן ואין המלח בזה למתק בשר כלשהו, החלק השני של הפסוק ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך בא לומר שבמלח נאמר ברית, והחלק השלישי על כל קרבנך תקריב מלח בא לומר שמה שנאמר ברית במלח היינו בכל מלח אם במנחה ואם בקרבנות בשר ועל כל קרבנך תקריב מלח. ממילא מיושב מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר, כי לא רק במנחות אלא על כל קרבנך גם קרבן של בשר תקריב מלח. ובמסכת מנחות (כא ע"א) איתא מה נלמד מכל חלק בפסוק זה. עוד עיין בחתם סופר על התורה (ויקרא ב. יג) שהביא את הרמב"ן על הפסוק וְקָרְבוּ וּבָרְעוּ יִרְחֹץ בְּמַיִם (ויקרא א. ט) בד"ה עולה שהקשה על הרמב"ם.

במסכת ברכות (נה ע"א) כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו, ובשבלי הלקט (סדר ברכת סימן קמא) מה שנהגו לבצוע על המלח פירשו הגאונים ז"ל לפי שמצינו שהשולחן נקרא מזבח וכו' וכתוב במזבח על כל קרבנך תקריב מלח.

והנה במסכת מגילה (יב ע"א) וְהִשְׁתַּיְתָה כְּדַת (אסתר א. ת. וְהִשְׁתַּיְתָה כְּדַת אֵין אֵינס) מאי כדת, אמר רבי חנן משום רבי מאיר כדת של תורה (אכילת מזבח) מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה, ושם ברש"י כדת של תורה אכילת מזבח מרובה משתיה, פר ושלושה עשרונים סולת לאכילה ונסך חצי ההין, ובמהר"ץ חיות הביא בשם הגאון החסיד מהר"א מוילנא ז"ל לפי דתנן (אבות פרק ו' משנה ד) כֶּהָּ הֵיא דְרַבָּה שֶׁל תּוֹרָה פֶת בְּמִלַּח תֹּאכַל וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִשְׁתֶּה הֵרִי שִׁבְתָּ לֹא נִתְּנוּ שִׁיעוֹר וּקְצֵבָה וְאִילוּ בְּמִים נִתְּנוּ שִׁיעוֹר וְאִמְרוּ בְּמִשְׁוֹרָה תִשְׁתֶּה, נִמְצָא שְׁדַת שֶׁל עוֹמְלֵי תוֹרָה אֲכִילָה מְרֻבָּה מִשְׁתִּיָּה.

וכעת ב' הפירושים של רש"י ושל הגר"א אפשר לכוונם יחד פירוש הגר"א בפירוש רש"י, כלומר שדת של עומלי תורה הוא פת במלח תאכל מטעם שעל כל קרבנך תקריב מלח, ממילא כמו דת של תורה בזמן שבית המקדש קיים שאכילת מזבח מרובה משתיית נסכים, כן דת של תורה בזמן שאין בית המקדש קיים שאכילת עומלי תורה פת במלח מרובה משתיה שהיא במשורה.

ואדהכי במסכת זבחים (קז ע"ב וקח ע"א) המעלה קדשים בחוץ ואין בו כזית ועצם משלימו לכזית ריש לקיש אמר פטור, ובעי רבא המעלה ראש בן יונה שאין בו כזית ומלח משלימו לכזית מהו, עד כאן לא קאמר ריש לקיש בבשר ועצם משלימו לכזית שפטור דאי העצם פריש מינה לאו מצוה לאסוקי, אבל בראש בן יונה דאי המלח פריש מצוה לאסוקי לא אמר ריש לקיש וכו', וברש"י מלח אי פריש מצוה לחזור ולמולחו כדכתיב ולא תשבית מלח ברית. רש"י לא הביא את המשך הפסוק המדבר מבשר הקרבנות על כל קרבנך תקריב מלח, אלא מחלק הפסוק המדבר במנחה. ואפשר לבאר הענין שם אך לא כאן המקום לכך.

מלח רובו קשה וכן ליסורין

וכיון שעסקנו בזה, הנה בדאמר רבי שמעון בן לקיש מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין, והרי תנו רבנן (ברכות לד ע"א) שלושה רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן שאור ומלח וסרבנות, הרי שהמלח הממתקת את הבשר רק מיעוטן יפה וממילא הוא הדין ליסורים שרובן קשה, ולכן ריבונא דעלמא כולא ברוב רחמין הסר רוב יסורים מעמך ישראל כי רק מיעוט יסורים יפה.

בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר ועכשיו שולחנו של עומלי תורה מכפר

וְכֹל קֶרְבֵּן מִנְחָתָהּ בְּמִלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיהָ מִעַל מִנְחָתָהּ עַל כֹּל קֶרְבָּנָהּ תִּקְרִיב מִלַּח (ויקרא ב. יג).

יוחנן במסכת נדה (סא ע"ב) מאי דכתיב
בַּמַּתִּים חֲפְשֵׁי (תהילים פת.ו), כיון שמת אדם
נעשה חפשי מן המצוות. חפשי נאמר
במת, במתים חפשי, וגם חפשי במצורע,
ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית
החפשית, והיינו דאמר מר (נדרים סד ע"ב
ועבודה זרה ה' ע"א) מצורע חשוב כמת.

פסל לך הפסולת שלך ומשם
נתעשר משה רבינו ונעשה מלך

**אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחְטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל
מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ
בְּשֹׁנְנָה וְאֲשָׁם (ויקרא ד. כב).**

בטעמא דרבי יוסי הגלילי במסכת הוריות
(ד' ע"ב) שהנשיא אינו בקרבן עולה ויורד,
היה רבי ירמיה אומר (הוריות ט' ע"א) נאמר לא
תִּגְיַע יָדוֹ (ויקרא ה. ז) ונאמר לא תִּשְׁגֵּי יָדוֹ
(ויקרא ה. יא), מי שבא לידי עניות ועשירות,
יצא נשיא ומשיח שאין באין לידי עניות
(שלעולם הם עשירים), נשיא דכתיב ועשה
אחת מכל מצוות ה' אלהיו מי שאין על
גביו אלא ה' אלהיו (שאין על גביו שום אדון
אלא ה' דהיינו מלך, ומלך לעולם עשיר הוא).

הנשיא הוא המלך כלשון המשנה בהמשך
מסכת הוריות (י' ע"א) אִיזְהוּ נָשִׂיא זֶה מֶלֶךְ
שֶׁנֶּאֱמַר מִכָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו שֶׁאֵין עַל
גְּבִיו אֵלָּא ה' אֱלֹהָיו, הרי מפסוק זה נלמד
שנשיא היינו מלך שהרי אין על גביו שום
אדון אלא ה', ומלך לעולם עשיר הוא.
ובלשון המדרש (תנזומא כי תשא סימן כט)
בְּרִפְתָּ ה' הִיא תַעֲשִׂיר (משלי י. כב) זו בְּרִפְתָּ
מִשָּׂה שֶׁאֲמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא פָּסַל לָךְ
שְׁנֵי לַחַת (שמות לד. א) וְהִרְאָה לוֹ הַקְדוּשׁ

לחם אשה לה' לחמו של אש, ואף הוא לשון מאכל
וְהַקְטִירוּ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ לָחֶם אִשָּׁה לַה' (ויקרא ג. יא).

ברש"י ד"ה לחם אשה לה', לחמו של אש
וכו', וברש"י שאחר כך בד"ה לחם, לשון
מאכל וכו'. והנה בסדר שבפסוק מתחילה
לחם ורק אחר כך אשה לה', ולכאורה
הרש"י פי' בסדר למפרע כי מתחילה היה
צריך לומר לחם מהו ורק אחר כך אשה
לה' שהרי כן סדר המקרא. ואפשר שאחר
שפי' רש"י לחמו של אש, בא ומפרש שאף
שהוא לחמו של אש מכל מקום אין מקרא
יוצא מידי פשוטו ולחמו של אש הוא
לשון מאכל כי לחם הוא לשון מאכל,
היינו שכן מצינו שאש אוכלת כמו הַסֵּנֶה
בַּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינָנָה אֶכֶּל (שמות ג. ב) וכן
אֵשׁ אֶכְלָה הוּא (דברים ד. כד) וכן סוּפָה
וְסַעֲרָה וְלֶהֱבֵ אֵשׁ אוֹכְלָה (ישעיה כט. ו), הרי
שגם באש שייך לשון אכילה.

מצורע חשוב כמת

**אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחְטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל
מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ
בְּשֹׁנְנָה וְאֲשָׁם (ויקרא ד. כב).**

תנו רבנן (הוריות י' ע"א) אשר נשיא יחטא
וכו' אמר רב אבדימי בר חמא פרט
לנשיא שנצטרע, שנאמר וַיִּנָּגַע ה' אֶת
הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מִצְרַע עַד יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בְּבֵית
הַחֲפְשִׁית וַיּוֹתֵם בֶּן הַמֶּלֶךְ עַל הַבַּיִת (מלכים
ב' טו. ה), מדקאמר בבית החפשית מכלל
דעד השתא עבד הוה (שררות הוא עבדות
שמוטל עליו עול רבים, וישב בבית החפשית שנעשה
חפשי מן המלכות וכדדיוט דמי), ע"כ. ואמר רבי

שזבולון משתכר ומפרנס את יששכר היושבים ועוסקים בתורה, הרי זהו יששכר סנפירינון כמו מחצב של סנפירינון במשה זכרו תורת משה עבדי (מלאכי ג. כב), והפסולת של משה שכל העוסק בתורה פרנסתו מן התורה ומתעשר ומצליח.

ושהוציאו תיבות פסל לך ממשמעותן ודרשו שהפסולת שלך, זה לפי שהסנפירינון הוא אבן קשה ביותר וכברש"י על הפסוק הנני עמד לפניך שם על הצור בחרב והכית בצור (שמות י. ו), ובילקוט שמעוני (דברים רמז תתנ"ד עקב פרק י) אמר רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא מתחת פסא הכבוד הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה את המחצב וכו' אמר ליה חצב מכאן שני לוחות אבנים פראשונים מה הראשונים ארבען ששה טפחים ורחבן שלשה אף אלו כן, מה הראשונים של סנפירינון אף אלו. הראשונים היו ביסודן שישה על שלושה וכן אלו האחרונים היו כן, ויחד עמהם גם פסולתן היה שם, ופסל לך לאו היינו חציבה, כי כמו הראשונים של סנפירינון לא נחצבו ביד אדם כן האחרונים של סנפירינון היה חומר קשה בשביל לחוצבו ביד אדם, ופסל לך היינו שבין כך היה שם פסולת של לוחות והוא שלך, וכן בתוס' (קידושין ל' ע"ב ד"ה אם ברזל) הביאו מעשה באחד שלקח סנפירינון לבודקו, נתנו על הסדן והכה בקורנס נשבר הקורנס ונחלק הסדן והסנפירינון לא זז ממקומו, הרי מסתמא לפי קשיות החומר לא שייך לחצוב בזה ולכן הוציאו תיבת פסל לך ממשמעותו ודרשו הפסולת שלך.

ברוך הוא מחצב של סנפירינון בתוך אהלו ופסל ממנו ואמר פסל לך הפסלת שלך ומשם נעשה מלך, מכאן את למד שכל העוסק בתורה פרנסתו מן התורה ומתעשר ומצליח. עשירות ומלכות היינו הך, דקאמר פסל לך הפסולת שלך היינו עשירות, ומשם נעשה מלך היינו מלכות.

ואחר שעשירותו של משה היתה ממחצב של סנפירינון ומכאן את למד שכל העוסק בתורה פרנסתו מן התורה ומתעשר ומצליח, הנה במדרש (שמות רבה פרשה לת. ח) באיזה זכות היה אהרן נכנס לבית קדשי הקדשים וכו', זכות השבטים היתה נכנסת עמו שנאמר וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי (שמות כט. א) מנין זה י"ב ואלו הן י"ב אבנים שהיו נתונות על לבו של אהרן ועליהם שמות השבטים וכסדר הזה היו נתונות, ראובן שדרגנין שמעון שמפוזין לוי דיקניתין יהודה ברדינין יששכר סנפירינון זבולון אסמרגדין דן כוחלין נפתלי אבאטיס גד הימוסיון אשר קרומטיסין יוסף פראלוקין בנימין מרגליטוס, מה טעם, שיהא הקדוש ברוך הוא מסתכל בהם ובגדי כהן בכניסתו ביום הכפורים ונזכר לזכות השבטים. הנה אין ספק שכל אבן מאבני אפוד אלו ותכונתה קשור לאותו שבט שחוקק עליה וזהו שיהא הקב"ה מסתכל בהם ובבגדי כהן ונזכר לזכות השבטים כי כל אבן מהותה ותכונתה היא מהות ותכונת אותו שבט וכגון דן כוחלין שהוא צבע הים ובשירת דבורה דן למה יגור אגניות (שופטים ה. יז). ואם שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך (דברים לג. יח)

איזהו נשיא זה מלך המביא שעיר,
לא כרבינו הקדוש שצרתו בבבל ולא
מי שצריך לירד בנהר לצורך פרנסתו
**אָשֶׁר נָשִׂיא יִחְטָא וְעֵשָׂה אַחַת מִכָּל
מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו אָשֶׁר לֹא תִעָשֶׂינָהּ
בְּשֹׁנֶה וְאֲשֶׁם** (ויקרא ד. כב).

(הוריות יא ע"ב) כגון אני מהו בשעיר (האם
נשיאותי חשובה שאם הייתי בזמן שבית המקדש קיים
הייתי מביא שעיר) אמר ליה הרי צרתך בבבל
(ראש גולה שבבבל על גבך ואנו צריכים שאין על גביו
אלא ה' אלהים), איתבינה מלכי ישראל
ומלכי בית דוד אלו מביאים לעצמם ואלו
מביאים לעצמם, אמר ליה התם לא כייפי
אהדדי, הכא אנן כייפינן להו לדידהו. הרי
שכשצרתו בבבל אין הנשיא שבארץ
ישראל מביא שעיר אם חטא ובית
המקדש קיים, וגם למדנו בגמרא לעיל
(הוריות ט' ע"א) שאין נשיא בא לידי עניות.
ממילא עובדא דרבן גמליאל דאזל
בספינתא לצורך פרנסה ולא מסתבר
שנשיא בעל הון רב שאין על גביו אלא
ה' אלהיו יהיה נצרך לשוט בספינה
לפרנסתו, ומדבעא רבי מרבי חייא כגון
אני מהו בשעיר, בא לומר איזהו נשיא זה
מלך המביא שעיר, לא נשיא שהיה
בארץ ישראל כרבינו הקדוש שצרתו
בבבל ואין מביא שעיר וגם לא נשיא
כרבן גמליאל שהיה צריך לשוט בספינה
לצורך מזונותיו.

אמנם לא כדברי היעב"ץ כן המהרש"א
שרבן גמליאל עשיר היה, וזה לשון
המהרש"א בתו"ד, אפשר שירד שם
לצורך מה בהשתדלות בבית הקיסר כי
הוא היה נשיא. ומדברי המהרש"א, רבן
גמליאל נשיא ישראל היה נוסע לרומי
לפגוש בשרים שלהם לצורך ענייני כלל
ישראל. ולכאורה אם בהדי דרבן
גמליאל היה פיתא בלבד הרי רבן
גמליאל ורבי יהושע ירדו בספינה לילך
דרך קצרה ולא דרך ארוכה כמו מארץ
ישראל עד רומי.

במסכת הוריות (י' ע"א) כי הא דרבן
גמליאל ורבי יהושע הוו אזלי בספינתא,
בהדי דרבן גמליאל הוה פיתא בהדי רבי
יהושע הוה פיתא וסולתא (שלקח עימו גם
סולת המתקיימת לפי שהפת מתעפשת), שלים
פיתיה דרבן גמליאל סמך אסולתיה דרבי
יהושע, אמר ליה מי הוה ידעת דהוה לן
עיכובא כולי האי דאיתית סולתא, אמר
ליה כוכב אחד לשבעים שנה עולה ומתעה
את הספנים (שדרך ספנים לשעה הפרשין לים נותן
רב החובל עיניו בצפון והכוכב מתהלך לדרום ורואה
בכוכב אחד העומד לימינו או לשמאלו וכל זמן שרואה
אותו לצדו אחד יודע שנהפכה הספינה ומיישרה לדרבה,
וכוכב שעולה אחת לשבעים שנה פעמים נראה בצפון
ופעמים נראה בדרום וכשרב החובל נותן עיניו בו בצפון
והספינה תהפך בדרום ורואהו לצדו אחד סבור שנהפכה
הספינה ומיישרה אחד הכוכב והוא סבור ליישרה
ומהפכה לדרך אחר) ואמרתני שמא יעלה
ויתעה אותנו, אמר ליה כל כך חכמה
בידך ואתה עולה בספינה (לצורך מזונות,
בתמיה), וביעב"ץ משמע שרבן גמליאל
היה צריך לשוט בספינה לצורך מזונותיו
אף על פי שהיה נשיא, ועיין ביעב"ץ מה
שכתב ליישב. ואם כן יפה נראה בכאן
המעשה דרבן גמליאל, שאחרי שבמשנה
לעיל (הוריות י' ע"א) איזהו הנשיא זה המלך
שנאמר ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו,
נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו, כעת
בא לברר שלא כל נשיא מביא שעיר,
דבעא מיניה רבי מרבי חייא בגמרא לקמן

עליהם הוא מביא קרבן כמו שנאמר או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא וגו' ואף יש חטאים שאין ידועים לו כלל ולכן הם עצמו מלספר, וחטאתינו עצמו לפי שאנו נמנעים מלספר עליהם כי הם אינם ידועים לנו, כן נראה בפירוש הוידוי.

קרבן כהן משיח שחטא וקרבן נשיא שחטא

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר כן בקר תמים לה' לחטאת, אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו אשר לא תעשינה בשננה ואשם, או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים (ויקרא ד. ג. כב-כג).

במשנה מסכת הוריות (ט ע"ב) בהן משיח שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו וכן נשיא שחטא ואחר כך עבר מגדלתו, בהן משיח מביא פר והנשיא מביא שעיר, משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכן הנשיא שעבר מגדלתו ואחר כך חטא, בהן משיח מביא פר והנשיא כהדיוט, והקשו בגמרא (הוריות ט ע"ב י ע"א על הא דכהן משיח) השתא יש לומר עבר ממשיחותו ואחר כך חטא מביא פר, חטא ואחר כך עבר ממשיחותו צריכא למימר (דמביא פר, בתמיה), משום דקתני גבי נשיא דכי שעבר מנשיאותו ואחר כך חטא כהדיוט מייתי, אהכי תני גבי משיח, ומשיח שעבר ואחר כך חטא מביא פר מנא הני מילי, דתנו רבנן והקריב על חטאתו מלמד שמביא חטאתו (המיוחדת לו ככהן משיח) משעבר (ואף אם חטא אחר שעבר

אם נשיא אינו בוש ומביא קרבן, קל וחומר להדיוט שאין בוש ומביא, ואם על שגגתו אינו בוש ומביא, אז גם על זדונו כשישוב לא יהיה בוש **אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו אשר לא תעשינה בשננה ואשם** (ויקרא ד. כב).

תנו רבנן (הוריות י ע"ב) אשר נשיא יחטא אמר רבי יוחנן בן זכאי אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו, אם נשיא שלו מביא קרבן צריך אתה לומר מהו הדיוט (בתמיה), ואם על שגגתו מביא קרבן צריך אתה לומר מהו זדונו (בתמיה), ע"כ. בפסוק אשר נשיא יחטא לא מוזכר כלל דורו של נשיא אלא רק הנשיא שיחטא. ואשרי הדור, לפי שאם נשיא הדור מביא קרבן על שגגתו, הדיוטות של הדור אין צריך לומר שמביאין ואין בושים.

הקל וחומר של אם על שגגתו מביא קרבן צריך אתה לומר מהו זדונו, היינו שאם בשגגתו אינו בוש להביא קרבן, אזי גם המזיד לכשישוב לא יהיה בוש.

עוונות רבו מלמנות, וחטאים עצמו מספר

או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים (ויקרא ד. כג).

אודות וידוי של יום הכיפורים (וימא פו ע"ב) מאי אמר וכו', רבי יהודה אמר כי עוונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר, ע"כ. עוונות אלו הזדונות והם ידועים לנו אך הם רבו מלמנות, מה שאין כן חטאים אלו השגגות שרק כאשר הוא נודע

שעיר עזים. במשיח נאמר אם הכהן המשיח יחטא והקריב על חטאתו אשר חטא, בפסוק שמוזכר כיהונו מוזכר החטא אשר חטא, ואילו בנשיא לא נאמר חטאתו אשר חטא בה בפסוק שמוזכר נשיאותו, וגם הפסוק שבנשיא אין מדבר מהחטא עצמו אלא מידיעת החטא, או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו שעיר עזים.

סוף דבר הנה בגמרא לקמן (הריות י ע"א) אם הכהן המשיח יחטא פרט לקודמות (לשחטא ואחד כך נתמנה שהוא כהדייט ואין מביא פר) וכו', ותניא נמי גבי נשיא כי האי גוונא אשר נשיא יחטא פרט לקודמות. נמצא שמאשר נשיא יחטא למדנו שתיים, למדנו שאין מביא משעבר ולמדנו שפרט לקודמות, ואילו מאם הכהן המשיח יחטא לא למדנו רק פרט לקודמות, אבל משעבר מביא שהרי והקריב על חטאתו אשר חטא ללמד שמביא חטאתו משעבר. גם אפשר לומר שיש נפקא מינה בין אם ובין אשר, תיבת אם בא למעט מציאות של קודמות שבשעת החטא לא היה בכיהונו, אבל תיבת אשר בא לבטל כל מצב של מי שאינו נשיא אף שהיה ועבר שאינו בכלל אשר נשיא, כי תיבת אשר הוא יותר חזק מתיבת אם, אם הוא תיבת תנאי, ואילו אשר הוא תיבת עובדא ומציאות.

רק בקרבן עשיר ובמנחת דליו דלות מקרבן עולה ויורד אמרו שלא יהא קרבנו מחודר
וְהֵבִיִּא אֶת אֲשָׁמוֹ לְחֵי עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נִקְבָּה מִן הַצֵּאֵן כְּשֶׁבָה אוֹ שְׁעִירָת

ממשיחתו), שיכול והלא דין הוא, ומה נשיא שמביא בשגגת מעשה (לבד אף בלא טעות בהודאה) אין מביא חטאתו משעבר, משיח שאין מביא בשגגת מעשה אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה לא כל שכן, תלמוד לומר והקריב על חטאתו, מלמד שמביא על חטאתו משעבר, ונייתי נמי נשיא מקל וחומר ומה משיח שאין מביא בשגגת מעשה מביא חטאת משעבר, נשיא שמביא חטאת בשגגת מעשה אינו דין שמביא חטאתו משעבר, תלמוד לומר אשר נשיא יחטא, כשהוא נשיא אין, כשהוא הדייט לא, ע"כ.

ומאי שנא משיח שלמדנו מוהקריב על חטאתו אשר חטא שמביא חטאתו משעבר ואילו נשיא לא למדנו מהודע אליו חטאתו אשר חטא בה שיביא חטאתו משעבר ומאי אולמיה דאשר נשיא יחטא לומר כשהוא נשיא אין כשהוא הדייט לא. והנה מעט מכמה הבדלים שיש בין הנאמר במשיח ובין הנאמר בנשיא. בנשיא נאמר חטאתו אשר חטא בה ואילו במשיח לא נאמר תיבת בה, רק והקריב על חטאתו אשר חטא. במשיח נאמר אם הכהן המשיח יחטא והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר, מעל חטאתו גמרינן כי היה די לכתוב אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב פר בן בקר, ואילו בנשיא חטאתו שבנשיא אין מיותר ומוכרח הוא כי אי אפשר שיהיה כתוב או הודע אליו והביא את קרבנו שעיר עזים שהרי צריך לפרט מה נודע לו ולכן נאמר או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו

עֲזִים לְחֻטָּאת וּגּוֹ, וְאֵם לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׁהָ וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה וּגּוֹ, וְאֵם לֹא תִשָּׂג יָדוֹ לְשְׁתֵּי תָרִים אוֹ לְשְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֵת הָאֶפֶה סֹלֶת לְחֻטָּאת לֹא יִשִּׂים עָלֶיהָ שְׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה בִּי חֻטָּאת הִיא (ויקרא. ה. ו-ז-יא).

בזה הקרבן עולה ויורד יש קרבן עשיר שמביא כשבה או שעירה לחטאת ויש קרבן דלות שמביא שתי תורים או שני בני יונה ויש קרבן דלי דלות שמביא עשירית האפה סולת. ותניא (סוטה ט ע"א ומנחות ר ע"א וע"ב) אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה שלא יהא חוטא נשכר, ומפני מה אינה טעונה, שלא יהא קרבנו מהודר, ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים שלא יהא חוטא נשכר, ומפני מה אינה טעונה, שלא יהא קרבנו מהודר.

הנה רק בקרבן עשיר ובמנחת דלי דלות אמרו שלא יהא קרבנו של החוטא מהודר, אבל בקרבן דלות שמביא תורים או בני יונה לא מצינו שאמרו שלא יהא קרבנו מהודר. ובפשטות לפי שרק בקרבן בהמה ובמנחה שייך הידור, שבבהמה מביא נסכים ובמנחה מביא שמן ולבונה, לכן בבהמה ובמנחה של החוטא אמרו שלא יהא קרבנו מהודר, אבל בתורים ובני יונה לא מצינו הידור, לכן בזה לא אמרו שלא יהא קרבנו מהודר.

וביותר נראה, דהנה לכאורה אף שהתורים והבני יונה הם קרבן דלות ולא

דלי דלות, אבל ערך הקרבן דלות הוא פחות וזול יותר מהקרבן דלי דלות. שעל הפסוק וּנְפֹשׁ בִּי תִקְרִיב (ויקרא ב. א) הביא החתם סופר (תורת משה) מבעל הפלאה שפרידה אחת של תור או בן יונה אין ערכה כמו עשירית האפה סולת ושמן ולבונה למנחה, וכתב לפי שלעני אין פרוטה לקנות פרידה אחת אבל קמח סולת ושמן יש לו מלקט שכחה ופאה שלו ומקמץ ממאכלו ומקריבו, וכעת אחר הדברים האלה אפשר שכשאמרו שלא יהא קרבנו של החוטא מהודר לא אמרו בקרבן שהוא הזול ביותר שהוא שתי תורים או שני בני יונה שממילא ערכם פחות ביותר, שהרי כבר לא שייך להוריד עוד בהידור.

קרבן עולה ויורד ולא נקרא קרבן עשירות ועניות וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לְהֵ עַל חֻטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נִקְבָּה מִן הַצֹּאֵן כְּשֶׁבָה אוֹ שְׁעִירֵת עֲזִים לְחֻטָּאת וְכֹפֶר עָלָיו הַכֹּהֵן מְחַטָּאתוֹ, וְאֵם לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׁהָ וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה לְהֵ אֶחָד לְחֻטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה, וְאֵם לֹא תִשָּׂג יָדוֹ לְשְׁתֵּי תָרִים אוֹ לְשְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֵת הָאֶפֶה סֹלֶת לְחֻטָּאת לֹא יִשִּׂים עָלֶיהָ שְׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה בִּי חֻטָּאת הִיא (ויקרא. ה. ו-ז-יא).

על נשיא בביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשו ומשיח בשמיעת קול וביטוי שפתים אמרו (הריות ט ע"א) ומה הן מביאין, קרבן עולה ויורד. קרבן שאינו חטאת קבוע אלא שיש קרבנו של הדל ויש קרבנו של

השגה, הנה בתרגום אונקלוס תגיע ידו תמטי ידה, הגעה שייך בדבר שאינו עימו ממש אלא שהוא מגיע עד לאותו דבר, אבל השגה הוא משהו אחר, השגה שייך בדבר שעיימו ממש ואין צריך להיות מגיע עדי דבר מסויים כי אותו דבר בין כך דבק עימו במחיצתו, ובתרגום אונקלוס תשיג ידו תדבק ידה. ממילא אם לא תגיע ידו עד להביא שה אזי מביא שתי תורים או שני בני יונה שעיימו ואין צריך להיות מגיע לזה כי זה כבר עימו במחיצתו, אך אם לא תשיג ידו דלית ידיה מדבקא לזה כי גם בדבוק עימו במחיצתו לא ימצא, אזי בדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת שזה אף לא במחיצתו בדבוק עימו, ולפי שברש"י על הפסוק ונפש פי תקריב (ויקרא ב. א) מי דרכו להתנדב מנחה, עני, אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו, ושם הביא החתם סופר (תורת משה) את קושיית בעל הפלאה שהרי פרידה אחת של תור או בן יונה אין ערכה כמו עשירית האיפה סולת ושמן ולבונה למנחה, וכתב שלעני אין פרוטה לקנות פרידה אחת אך קמח סולת ושמן יש לו מלקט שכחה ופאה שלו ומקמץ ממאכלו ומקריבו, הרי מקריב נפשו שמתענה וממעט חלבו ודמו. ממילא אחר דברי החתם סופר הרי שלמנחה אין ידו משגת משלו ממש שהרי המנחה היא מלקט שכחה ופאה ושייך שפיר אין ידו משגת שאין משיג כלל.

עוד יתבאר, דהנה בקרבן עולה ויורד יש ג' מצבים, המצב הראשון הוא כשמגיע ידו שמביא קרבן עשירות, ולפי שכשמביא

העשיר, הוא הנקרא קרבן עולה ויורד כי מה שמביא בעשירות אין מביא בדלות. ובטעם שנקרא קרבן עולה ויורד ולא נקרא קרבן עשירות ודלות, אפשר בדרך צחות אחר שכן זומא אומר (אבות פרק ד' משנה א) איזהו עשיר השמח בחלקו, נמצא יתכן עשיר שאין ידו מגעת די שה ואף יתכן עשיר שאין ידו משגת אלא די מנחת דלי דלות, וכן בהיפך יתכן עני המחויב כשבה ושעירה כי ידו מגעת אך כיון שאין הוא שמח בחלקו לכן הוא נקרא עני. וכיון שכן, לכן אין נקרא קרבן עשירות ודלות ודלי דלות (מכל חוטא נדרש לכתחילה כשבה או שעירה לחטאת ואם אין ידו משגת מביא קרבן דלות שתי תורים או שני בני יונה ואם אף לזה אין ידו מגעת מביא קרבן דלי דלות עשירית האיפה סולת) אלא קרבן עולה ויורד.

אם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו

והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן וגו', ואם לא תגיע ידו די שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה וגו', ואם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האפה סולת לחטאת לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה פי חטאת היא (ויקרא ה. ו-ז-יא).

ואם לא תגיע ידו די שה מביא קרבן דלות שתי תורים או שני בני יונה, ואם גם לזה לא תשיג ידו אז מביא קרבן דלי דלות עשירית האיפה סולת. בהבדל שבין לא תגיע ובין לא תשיג, כלומר מתי שייך לשון הגעה ומתי שייך לשון

כשבה או שעירה הרי מצידו יש לו את היכולת להביא אף הרבה יותר מכשבה ושעירה אלא שכך אמרה תורה שאת אלה מביא לחטאת, לכן נקרא שמגעת ידו. המצב הב' נקרא שאין ידו מגעת אלא משגת, משגת היינו שידו משגת להביא את זה ולא יותר מכך, לכן מביא קרבן דלות אשר זה מה שמשגת ידו. ומצב ג' כשאין ידו משגת מביא מנחה, ומה שלכאורה משמעות שאין ידו משגת היינו שאינו משיג להביא כלום ואף לא את הדלי דלות, והרי הוא מביא מנחה, זה כבר נתבאר כנ"ל לפי החתם סופר שאם אין ידו משגת כלומר שאין לו אף פרוטה אחת, אז מביא מנחה שהוא מלקט שכחה ופאה ושייך שפיר אין ידו משגת שאין משיג כלל.

ושהשגה היינו שאין ידו מגעת אלא משגת להביא את זה ולא יותר מכך, כן מקרבנות ראשי חדשים במסכת מנחות (מה ע"א), וביום החדש פר בן בקר תמימם וישת כבשם ואיל תמימם יהיו (יחזקאל מו. ו) וכו', ששה כבשים מה תלמוד לומר, לפי שכתב בתורה שבעה (במדבר כח יא, ובראשי חדשיכם תקריבו וגו' כבשים בני שנה שבעה תמימם), ומנין שאם לא מצא שבעה יביא ששה תלמוד לומר ששה, ומנין שאם לא מצא ששה יביא חמשה, חמשה יביא ארבעה, ארבעה יביא שלושה, שלושה יביא שנים ואפילו אחד, תלמוד לומר ולכבשים באשר תשיג ידו (יחזקאל מו. ז, ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים באשר תשיג ידו וגו'). הרי כנ"ל שהשגה שייך כשמשגיג להביא את זה ולא יותר מכך.

ואם לשון הגעה שייך כשמצידו יש לו את היכולת להביא אף הרבה יותר מכשבה ושעירה אלא שכך אמרה תורה שאת אלה מביא לחטאת, ממילא זהו לשון הגעה בפרוץ שהיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, כי אמנם כיון שיש עוד הרבה זמנים טובים אחרים שבהם נברך שהיינו וקיימנו והגיענו, לכן כעת אני מברך בלשון הגעה שהגיענו לזמן הזה. כן בברכת גאל ישראל שבלייל הסדר, בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום וכו' שפירשנו שאם היה אומר יגיענו למועדים ורגלים אחרים בלא למ"ד השימוש בתיבת רגלים אז היה תיבת אחרים על מועדים ורגלים, לא כן כעת שהאות למ"ד בתיבת ולרגלים מפרדת בין תיבת מועדים ובין תיבת רגלים, ממילא אחרים קאי רק על רגלים הסמוך לו ולא על מועדים הנזכר לפני רגלים, וכיון שעתיד הקב"ה להפוך תשעה באב לששון ולשמחה ולמועדים טובים כבילקוט שמעוני (איכה פרק ה' רמז תתרמ"ג) על הפסוק קרא עלי מועד (איכה א. טו), ממילא כן ה' אלקינו יגיענו למועדים הוא תשעה באב קרא עלי מועד בעת הגאולה, ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום היינו פסח לשנה הבאה שמחים בבנין עירך אחרי שתשעה באב יהיה נהפך כאמור ליום טוב ומועד במהרה בימינו, וששים בעבודתך ונאכל שם בירושלים הבנויה מן הזבחים ומן הפסחים במהרה בימינו. אך עדיין אם יגיענו למועדים היינו תשעה באב קרא עלי מועד, אם כן היה צריך לומר כן יגיענו למועד ולרגלים אחרים

והשגה הם ב' עניינים שונים. אלא שרש"י בא לומר שהגיע בשליח על ידי השיג, כלומר שהדביק אותו להיות עימו ממש אחרי שרדף אחריו. אך מה אעשה שעדיין בגמרא שם משמע שהגיע במזדמן ולא דוקא על ידי שרדף והשיגו. שבגמרא הגיעו לא קתני אלא הגיע ואפילו ממילא. כי הגיעו משמע שרדף אחריו והשיגו, והגיע משמע אפילו ממילא.

כשיכיר בעצמו ישוב בתשובה

וְהָיָה כִּי יַחֲטָא וְאָשָׁם וְהָשִׁיב אֶת הַנִּזְלָה
אֲשֶׁר נָזַל אֹתוֹ אֶת הָעֵשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אֹתוֹ
אֶת הַפְּקֻדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִיד אֹתוֹ אֹת
הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא (ויקרא ה. כא-כב-כג).

ברש"י כי יחטא ואשם, כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהתוודות כי חטא ואשם, ע"כ. מי שעומד ברשעו ואינו שב הרי אינו מכיר בעצמו, מה שאין כן כשיכיר בעצמו אז ודאי שהוא ישוב בתשובה לדעת ולהתוודות.

ומהו למועדים ולרגלים אחרים. אך כיון שלשון הגעה הוא כאשר שייך עוד הגעות טובות הרבה כהנה וכהנה וכנ"ל, ממילא כן ה' אלקינו יגיענו למועדים עוד הרבה כמו תשעה באב קרא עלי מועד, ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום.

ובמצורע וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד שמן ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם וגו' ועשרון סלת וגו' (ויקרא יד. י-כא), הרי כשמביא את הפחות ביותר נקרא ואם לא תשיג, ובהמשך ושתי תרים או שני בני יונה אשר תשיג ידו (ויקרא יד. כב) כי בזה שייך השגה לעומת מנחה כנ"ל.

ואדהכי בדתנן (גיטין לב ע"א) השולח גט לאשתו והגיע בשליח פי רש"י והגיע והשיג, ולא נראה שרש"י בא לומר שפירוש והגיע היינו והשיג, כי אם כאן פעם אחת אמרה תורה ואם לא תגיע ופעם אחת ואם לא תשיג הרי שהגעה

הפטרת ויקרא

ובמצודת דוד לא הבאת לי, בימי אחז שבטל עבודת בית המקדש וכו' וכן התוודה חזקיהו בנו ואמר פי מעלו אבותינו גם סגרו דלתות האולם וכו' ועלה לא העלו בקדש (דברי הימים ב' כט. ו-ז).

בקרן עולה שייך לשון הבאה, ואילו בזוהר לשון כבוד עם זה יצרת לי לי תהלת יספורי, ולא אתי קראת יעקב פי ינעת פי ישראל, לא הביאת לי שיה עלתיה וזבחתיה לא כבדתני וגו' (ישעיה מג. כא-כב-כג).

ואומר נעים זמירות ישראל גל אֵל ה' יִפְלְטֶהוּ יִצְלַחַהּ בְּכַף פִּי בּוֹ, כִּי אֶתָּה גֹחִי מִבֶּטֶן מִבְטִיחִי עַל שְׂדֵי אֲמִי, עֲלֶיךָ הִשְׁלַכְתִּי מִרְחֹם מִבֶּטֶן אֲמִי אֵלֶי אֶתָּה (תהלים כב. ט-יא). גול אל ה' יִפְלְטֶהוּ כִּי כִּבְר מִבֶּטֶן אֶתָּה גֹחִי וּמוֹצִיאִי מִבְטִיחִי וְגו', מִבֶּטֶן וְלֹא מִרְחֹם וְכִנּוּל. אֲבָל כִּיּוֹן שִׁכְבֵר מִשְׁעַת יִצְיָאָה לְאוֹרֵי הָעוֹלָם יִצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בָּאָדָם (סנהדרין צא ע"ב) שְׁנֵאמַר לְפִתְחַת חֲטָאֵת רִבִּץ (בראשית ד. ז), לִזְהַ מִמְשִׁיךְ דוֹד הַמֶּלֶךְ וְאוֹמֵר עֲלֶיךָ הִשְׁלַכְתִּי מִרְחֹם כְּלוֹמֵר שְׁעֲלֶיךָ וְלִכְבוֹדְךָ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ הִשְׁלַכְתִּי לְמִלְחַמַת הַיִּצֵר כִּבְר מִרְחֹם, הַזְכִּיר רַחֵם כִּי שֵׁם הוּא הַיִּצֵר הָרַע וְרַק צְרִיךְ אֲנִי לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְלִכְשֶׁאֲנַחֲתוּ לְהַיִּצֵר אִזּוֹ יִהְיֶה שֵׁיךְ לֹמֵר שְׂאֲכֹן לֹא מִרְחֹם אֲלֵא כִּבְר מִבֶּטֶן אֲמִי אֵלֶי אֶתָּה.

ואחר הדברים האלה אמנם מחובתינו לצייץ דברי המלבי"ם בביאור המילות שהרחם מצייץ את הלידה והבטן מצייץ כשהוא עדיין בבטן אמו. אך אין בזה לגרוע מדברינו שנאמרו בהגיון.

הרצון הוא הברכה

כִּי אֶצֶק מִיָּם עַל צִמָּא וְנוֹזְלִים עַל יִבְשָׁה אֶצֶק רוּחִי עַל זֶרַעַךְ וּבְרַכְתִּי עַל צִאֲצָאֶיךָ, וּבִמְצוֹדֵת דוֹד זֶה לְשׁוֹנוֹ, כְּמוֹ שְׁאֲנִי יוֹצֵק מִיָּם עַל אֶרֶץ צִמָּאָה וְכוּ' כֵּן יוֹצֵק רְצוֹנִי הַטוֹב עַל זֶרַעַךְ, וּבְרַכְתִּי כִּפְלֵי הַדָּבָר כִּי הָרְצוֹן הוּא הַבְּרָכָה, ע"כ. אֲכֵן הָרְצוֹן הַיָּא הַבְּרָכָה גַם מֵהָא דְמִסְכַּת תְּעִנִּית (כו ע"ב) רַב הוֹנָא הוּוּה אֶסְר רִיתָא (תגור עשב מין גמי) וְקָאִי קָמִיָּה דְרַב, אִמְר לִיָּה מָאִי הָאִי אִמְר לִיָּה לֹא הוּוּה לִי קִידוּשָׁא וּמִשְׁכַּנְתִּיָּה לְהַמֵּינָאִי וְאֶתָּאִי בִּיה קִידוּשָׁא, אִמְר לִיָּה

ובמצודת דוד וזבחיך, לא כבדתני עם וזבחיך כי לא הבאתם לי, ע"כ. מה שבעולה לשון הבאה לא הבאת לי ואילו בזבחים לשון כבוד לא כיבדתני. דהנה עולה שהיא כליל לה' שייך לשון הבאה לה', ואילו בזבחים יש אכילה לבעלים ויש אכילה למזבח, ובאכילה כשמשותף את זולתו שייך כיבוד.

בטוב הזכיר בטן, יוצרך מבטן יעזרך, ואילו ברשעים רחם, זורו רשעים מרחם

כֹּה אָמַר ה' עֲשֶׂה וְיִצְרָךְ מִבֶּטֶן יִעֲזָרְךָ אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב וַיִּשְׁרוּן בְּחֶרְתִּי בּוֹ, כִּי אֶצֶק מִיָּם עַל צִמָּא וְנוֹזְלִים עַל יִבְשָׁה אֶצֶק רוּחִי עַל זֶרַעַךְ וּבְרַכְתִּי עַל צִאֲצָאֶיךָ, וְצִמָּחוּ בְּכִיּוֹן הַיִּצֵר כְּעֶרְבִים עַל יְבֵלֵי מַיִם (ישעיה מד. ב-ג-ד).

יוצרך מבטן יעזרך, על פי שבהיה עוברה דארחא (יומא פב ע"ב) אתו לקמיה דרבי אמר להו זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא, לחושו לה ואילחישא קרי עליה בְּטָרָם אֶצְרָךְ בְּבֶטֶן יִדְעַתִּיךָ (ירמיה א. ה) נפק מינה רבי יוחנן, ההיא עוברה דארחא אתו לקמיה דרבי חנינא אמר להו לחושו לה ולא אילחישא קרי עליה זרו רְשָׁעִים מִרְחֹם וְגו' (תהלים נח. ד) נפק מינה שבתאי אצר פירי, בההיא דאילחישא קרי עליה בטרם אצרך בבטן ידעתין אבל בההיא דלא אילחישא לא הזכיר בטן אלא רחם, זהו שנאמר כִּי אֶתָּה תִּקְוִיתִי אֲדֹנָי אֱלֹהִים מִבְטִיחִי מִנְעוּרַי, עֲלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְעֵי אֲמִי אֶתָּה גֹזִי בְּךָ תִּהְלָתִי תִּמְיֵד (תהלים עא. ח), עֲלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן וְלֹא נִאמַר מִרְחֹם.

יהא רעוא דתיטוס בשיראי (סתום ומכסה במעילין), כי איכלל רבה בריה (כשרבה בנו נכנס לחופה), רב הונא איניש גוצא הוה, גנא אפוריא, אתיין בנתייה וכלתייה שלחן ושדיין מנייהו עליה עד דאיטוס בשיראי, שמע רב ואיקפד, אמר מאי טעמא לא אמרת לי כי ברכתך וכן למר, ושם בבן יהודע זה לשונו נראה שהיה דרכם לומר וכן למר לכיין על בחינת הרצון כי רצון בגימטריא וכן למר, ודברי הבן יהודע נראין יפה ברש"י שפי' שרב איקפד כי אם היה רב הונא משיב בברכת וכן למר שמא היה עת רצון ותתקיים אף ברב. עת רצון אם היה אומר וכן למר. ובמשמעות רצון, הנה ברש"י על הפסוק ורצון שכני סנה (דברים לג. טז) כמו שוכן סנה, ותהא ארצו מבורכת מרצונו ונחת רוחו של הקב"ה הנגלה עלי תחילה בסנה, רצון נחת רוח ופיוס וכן כל רצון שבמקרא.

וצמחו בבין חציר כערבים על יבלי מים, וברש"י בבין חציר בתוך עמלק על ידי גרים שיתוספו עליהם (דאמר רבי אלעזר בפסחים פו ע"ב לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים), בין חציר הוא עמלק שנאמר עליו והייתה ניה תנים חציר לבנות יענה (ישעיה לד. ג), זהו שאומר הנביא יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם (ישעיה מ. ח). ובמסכת יומא (נב ע"ב) משנגנו ארון נגנזה עימו וכו' ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה, וזה לשון התוס' ישנים שם, תמהני למה מזכיר ופרחיה והלא גמל שקדים, ונראה כי מקצת הפרחים נשארם שלא גמלו שקדים ונשארם פרחים. אך אין לומר שכוונת

התוס' ישנים שנשארם פרחים כי כן הוא בטבע שלא כל הפרחים ראויין להוציא פרי, שהרי מעשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות יש אומרים (פסחים נד ע"א) אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה, הרי שאותם פרחים שפרחו במקל אהרן הן כבר מערב שבת בראשית בין השמשות. ובתמצית הדברים שכתבנו על הפסוק ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח וציץ ציץ ויגמל שקדים (במדבר יז. כג) אמרנו על פי הכתוב יבש חציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם שאחר שאמר ה' למשה והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח (במדבר יז. כ) בהכרח שהפריחה תהא קיימת לעד גם אחר שיצץ הציץ, וכשנעשה הפרי לא יהיה הציץ כי כן הוא הדרך, אבל הפרח נשאר בהבטחת השי"ת שהאיש אשר אבחר בו מטהו יפרח, כי אחר שגמל שקדים יכול הציץ שיבול, אבל הפרח שהוא בדבר אלקינו, הוא יהיה נשאר ויקום לעולם. נמצא שמכל הג' פרח ציץ ופרי, נשאר הב' שקדיה ופרחיה.

מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אין עומדין זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו לה' ובשם ישראל יכנה (ישעיה מד. ה).

וברש"י מאבות דרבי נתן זה יאמר לה' אני אלו צדיקים גמורים, וזה יקרא בשם יעקב אלו קטנים בני רשעים, זה יכתוב ידו לה' אלו בעלי תשובה, ובשם ישראל יכנה אלו הגרים מעכו"ם. יכתוב ידו לה' אלו בעלי

תשובה, וכתובת ידם הוא במדרגה גבוהה יותר, וכבמצודת דוד שהבעלי תשובה יחייבו את עצמם לשוב לה' כמו המתחייב את עצמו בכתב ידו. זהו שאמר רבי אבהו (ברכות לד ע"ב) מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אין עומדין.

מאז נבראה התורה עד שניתנה למשה היתה אש צירופי אותיות שהיה בהן כל העתידות וכל הצפונות פה אָמַר ה' מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל וְגֵאֲלוֹ ה' צְבָאוֹת אֲנִי רֵאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרֹן וּמִבְּלִעְדֵי אֵין אֱלֹהִים וְמִי כְמוֹנִי יִקְרָא וְיִגִּידָהּ וְיַעֲרֶכֶה לִי מְשׁוּמֵי עַם עוֹלָם וְאֲתִיּוֹת וְאֲשֶׁר תִּבְאֲנָה וְיִגִּידוּ לְמוֹ (ישעיה מד. ו-ז).

שהתורה הכתובה אש שחורה על גבי אש לבנה היתה רצופה ללא הפסק תיבות והיה אפשר קריאתה על דרך שמות כנ"ל וגם על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה על ידי הפסקת תיבות, וניתנה בכתב למשה רבינו על דרך קריאת המצוות ונמסרה לו על פה על דרך קריאתה בשמות, זה תוכן דברי הרמב"ן שם. ממילא זהו בדברי הנביא כה אמר ה' אני ראשון ואני אחרון ומי כמוני יקרא ויגידה ויערכה לי משומי אותיות לומר את כל אשר תבאנה בעתיד ויגידו למו.

הפשעים נמשלו לעב ואילו החטאים לענן

מִחִיתִי כְעֵב פְּשָׁעֶיךָ וְכַעֲנַן חַטָּאוֹתֶיךָ שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גֵאֲלִתֶיךָ (ישעיה מד. כב).

במחיית החטאים אלו השגגות המשילם הנביא לענן, אך את הפשעים שהם המרדים החמורים המשיל לעב שהוא יותר מענן כי הוא מעבה של ענן, וכברש"י על הפסוק בְּעֵב הַעֲנָן (שמות יט. ט) במעבה הענן וזהו ערפל. עיין מה שכתבנו בענייני הושענות על נְשִׂאִים לְהַסִּיעַ שְׁעִירִים לְהַנִּיעַ עֲנָנִים מִלְּהַמְנִיעַ (מחשע נא אדון המושיע).

אותיות אשר תבאנה יגידו למו יתפרש על פי דברי הרמב"ן בפתוחה לפירושו על התורה שכל התורה כולה שמות הן בצירופי תיבות, כגון מה שכתב רש"י במסכת סוכה (מה ע"א) בד"ה אני והו שע"ב שמות נקובים בג' מקראות הסמוכין שבפרשת בשלח וַיִּסַּע וְגו' וַיָּבֵא וְגו' וַיֵּט וְגו' ושלושתן בני ע"ב אותיות ומהן שם המפורש, עיי"ש ברש"י, וכן כל התורה צירופים וגימטריאות של שמות ולכן ספר תורה שחסר או יתר אות אחת ואין הצירוף פסול, ומסיים הרמב"ן